

Muinaismuistolain suojelema tai ei – Metsien kulttuuriperintö on moninaista ja arvokasta

Jouni Taivainen

Taustaa

Metsäalueet ovat aiemmin jääneet melko syrjään arkeologisista inventoinneista, jotka ovat mm. kaavoituksellisista syistä keskittyneet asuttujen seutujen tuntumaan ja vesistöjen rannoille. Metsähallituksessa vuonna 2006 suojelualueilla alkaneet kulttuuriperintöinventoinnit sekä vuonna 2010 käynnistynyt laajamittainen valtion talousmetsien kulttuuriperintöinventointihanke ovat muuttamassa ja täydentämässä käsitystämme Suomen arkeologisesta kulttuuriperinnöstä erityisesti metsien osalta. (Ks. Taisto Karjalaisen artikkeli tässä julkaisussa.)

Metsähallituksen käynnissä olevassa kulttuuriperintöinventointihankkeessa on vuosina 2010–2012 inventoitu noin kaksi miljoonaa hehtaaria metsätalousmaita ja niiltä on tallennettu tiedot noin 5200 kohteesta. Näissä kohteissa on kaikkiaan kymmeniä tuhansia yksittäisiä rakenteita. Kohteista noin 31 prosenttia on muinaismuistolain mukaisia ja loput muita kulttuuriperintökohteita kohteita. Hanke jatkuu vuoteen 2015 saakka, jolloin metsätalousmaita on inventoitu kaikkiaan noin neljä miljoonaa hehtaaria.

Muinaismuistolain vaikutus inventointeihin

Arkeologisia inventointeja on perinteisesti ohjannut tavoite keskittyä muinaismuistolain mukaisten kohteiden etsintään. Tämän

lisäksi vielä jokin aika sitten muinaisjäännöskäsite merkitsi vain esihistoriallisia kohteita. Näiden seikkojen vuoksi suuri osa metsien arkeologisesta kulttuuriperinnöstä on aiemmin jäänyt huomioimatta. Tilannetta muutti suuresti muinaisjäännöksen käsitteen laajentuminen ja tarkentuminen historiallisten kohteiden osalta viimeistään HIKI-oppaan myötä (Niukkanen 2009). Tällöin myös nuoremmat muinaisjäännökset tulivat tunnustetuiksi ja niihin on alettu suhtautua niiden ansaitsemalla tavalla. Nimenomaan metsien arkeologisten kohteiden kannalta tällä on suuri merkitys, sillä suurin osa metsien muinaisjäännöksistä vaikuttaisi Metsähallituksen inventointien perusteella olevan juuri historialliselta ajalta. Esimerkkeinä mainittakoon vaikkapa tervahaudat, hiilimiilut tai kaskiröykkiöt. Kuitenkin suurin osa metsien kulttuuriperinnöstä jää edelleenkin nykyisen muinaisjäännöskäsitteen ulkopuolelle. Tällaiset kohteet ovat tyypillisesti alle sata vuotta vanhoja, kuten esimerkiksi metsätyökämpien, niittylatojen tai uittorakenteiden jäännökset sekä toisen maailmansodan aikaiset sotahistorialliset rakenteet. Miten niihin tulisi arkeologisissa inventoinneissa suhtautua?

Metsähallituksen inventoinnit

Metsähallituksen talousmetsien ja suojelualueiden inventoinneissa arkeologinen kohde käsitetään laajemmin kuin muinaismuistolaissa. Se tarkoittaa, että huomioon otetaan kaikenlaiset ihmisen maastoon tekemät rakenteet ja niiden jäännökset aina kivikaudelta

noin 1960-luvulle saakka. Tavoitteena on saada hyvä yleiskuva metsäalueiden eriaikaisesta maankäytöstä ja hyödyntämisestä. Kun maastossa joka tapauksessa liikutaan, niin otetaan samalla kaikki tieto talteen. Ei kävelä ohi toisen maailmansodan aikaisista taisteluhaudoista tai 1950-luvun metsätyökämpän jäännöksistä. Ne dokumentoidaan, viedään tietojärjestelmiin ja raportteihin. Näin saadaan talteen tietoa, josta ei maastossa ehkä muutamien kymmenien vuosien päästä ole mitään jäljellä. Puurakenteet lahoavat ja muistitieto katoaa maan poveen. Oletettavasti metsäalueiden nuorimman kulttuuriperintökerrostuman huomioiminen inventoinneissa on asia, jonka arvo nousee ajan myötä.

Lopuksi

Metsien kulttuuriperintö on siis sekä muinaismuistolain suojaamaa että lainsuojatonta. Metsähallituksen inventoinneissa on huomattu, että eri puolilla Suomea ihmiset ovat perinteisten muinaisjäännösten lisäksi myös erittäin kiinnostuneita 1900-luvulle ajoittuvista kohteista. Niihin liittyy usein henkilökohtaisia siteitä esimerkiksi omien tai sukulaisten kokemusten kautta, ja ne koetaan siten arvokkaiksi. Vaikka tällaiset kohteet eivät useinkaan ole lain suojaamia, niin on hyvä, että ne dokumentoidaan. Ihmisten annetaan kertoa kohteista ja tällä tavoin olla omalta osaltaan mukana kulttuuriperinnön tallentamisessa.

Kuva: 1900-luvulle tyypillisen lainsuojattoman kulttuuriperintökohteen dokumentointia Valtimon Kolkonjärvellä kesällä 2012. Kuvassa ovat arkeologi Riku Mönkkönen ja metsuri Tauno Karppinen. Kuva Aleks Pienimäki. Metsähallitus.

Kirjallisuus

Niukkanen, M. 2009. Historiallisen ajan kiinteät muinaisjäännökset – tunnistaminen ja suojelu. Museoviraston rakennushistorian osaston oppaita ja ohjeita 3. Helsinki. <<http://www.nba.fi/fi/File/685/rho-historiallisen-ajan-kii.pdf>>

Jouni Taivainen toimii projektipäällikkönä Metsähallituksen Kansallinen Metsäohjelma 2015 -kulttuuriperintöinventointihankkeessa.

jouni.taivainen@metsa.fi